

| ILYÉS KINGA

# Veress Emőd – Székely János: Efectul pozitiv al autorităţii de lucru judecat în procesul civil

| Editura Hamangiu, Bucureşti, 2025

A kötet szerzői a romániai jogtudomány két eltérő, de egymást jól kiegészítő profilú képviselői. Mindketten a Sapientia EMTE Kolozsvári Karának oktatói: dr. Veress Emőd (DSc) egyetemi tanár és dr. Székely János egyetemi adjunktus. Mindketten komoly gyakorló jogászi tapasztalattal is rendelkeznek. Monográfiájukban a román polgári eljárásjog talán legkényesebb, jogvitákban gyakorta felbukkanó kérdését, az ítélt dolog (*res iudicata*) „pozitív” hatását vizsgálják: mikor, milyen terjedelemben és milyen eljárásjogi eszközökkel köti egy korábbi bírósági határozat a későbbi perben eljáró bíróságot, és mikor lép át jogerőhatás abba a zónába, ahol már a tisztességes eljáráshoz fűződő garanciákat veszélyezteti. A jegyzett monográfia vállaltan erre a feszültségre épít, és a jogbéke (*pax juridica*) igényét a kontradiktórius eljárás, valamint a relatív hatály elvének szűrőjén át vizsgálja.

A jogerőhatás lényege az, hogy amit a bíróság egyszer érdemben, úgymond jogerősen eldöntött, azt ne lehessen utóbb újra és újra per tárgyává tenni. E hatásnak két arca van. A jogerő *negatív hatása* a jogvitát érdemben lezáró bírói határozatból fakadó, klasszikusnak mondható jogkövetkezmény: ha ugyanazon felek, ugyanabból az okból, ugyanarra a jogra irányuló igényüket újra előadják, a bíróság a jogvitát már nem tárgyalja újra, mert az már lezárult. A *pozitív hatás* finomabb és pont ezért kényesebb: egy későbbi perben – ahol akár más a követelés, más a per tárgya – a bíróság kötve marad ahhoz, amit a korábbi perben már szükségképpen megállapított. Például: ha jogerős ítéletben már eldőlt, hogy egy szerződés érvényes, egy későbbi, ebből a szerződésből fakadó kártérítési perben a bíróság nem kezdheti előlről a szerződés érvényességének vizsgálatát, hanem a korábbi határozatra kell támaszkodnia, még akkor is, ha az új jogvita egyébként más felek között zajlik, mint az eredeti per. Emiatt lesz hatékonyabb és következetesebb az igazságszolgáltatás – de emiatt lesz veszélyes is, ha túl tágan értelmezik a pozitív jogerőhatás tételét: a későbbi perben valaki úgy is elszenvedheti a korábbi megállapítás következményeit, hogy a megelőző perben nem volt fél, és így nem volt érdemi lehetősége álláspontját, jogait, törvényes érdekeit érvényesíteni.

Ezt a veszélyt korlátozza elvileg a relatív hatály elve. A román jogban a bírósági határozat főszabály szerint azok között fejt ki joghatást, akik a perben félként részt

vettek (vagy azok jogutódai között), és nem mindenkivel szemben (*erga omnes*). Ez garancia: a határozat nem érvényesülhet olyan személlyel szemben, aki nem vett részt a perben, nem tudott bizonyítani, érvelni, fellebbezni. A pozitív jogerőhatás egy korábbi ítélet megállapításait kvázi általános igazsággá emeli, így tévesen értelmezve azt harmadik személyekkel szemben is kötelezőnek tekintheti a jogerőhatásnak érvényt szerző bíróság. A jogszabály ezt bizonyos mértékben megengedi, viszont nem tartalmaz fogódzókat, melyek segítenének meghatározni, hogyan is kellene ezt valójában alkalmazni; korlátlan alkalmazása esetén gyakorlatilag a *res iudicata* nemcsak jogbiztonságot ad, hanem súlyos igazságtalanságokat is termelhet. A monográfia egyik fő felvetett kérdése éppen az, hogy miként lehet a pozitív jogerőhatás korlátait meghatározni. A kontradiktórius eljárás a tisztességes per egyik fő követelménye: mindkét félnek valós lehetőséget kell kapnia arra, hogy megismerje a másik fél állításait és bizonyítékait, azokra érdemben reagáljon, saját bizonyítást terjesszen elő, és a bíróság előtt vitassa az ellenfél állításait. A pozitív jogerőhatás és a kontradiktórius eljárás az ún. tárgyalási elvben megtestesülő elvárása közötti feszültség erős: ha későbbi perben egy kérdést „lezártnak” tekintenek pusztán azért, mert korábbi határozat érintette, akkor az a fél, aki a későbbi perben lenne érdekelt, a jogvita lefolytatásában könnyen elveszítheti a kontradiktórius vitához, a tárgyalási elv érvényre juttatásához való jogát.

A monográfia ebből a szempontból azt keresi: hol a helyes határ? Mikor indokolt, hogy a bíróság a korábbi ítélet megállapításaira támaszkodjon (jogbiztonság, következetesség, erőforrás-kímélés), és mikor nem?

A könyv komoly előnye az áttekinthető, lépésről lépésre felépített szerkezet. Az I. fejezet fogalmi és rendszerbeli tisztázást ad; a II. fejezet történeti ívben mutatja be a vizsgált intézmény román jogfejlődését; a III. fejezet a hatályos Polgári Eljárásjogi Törvénykönyv alapján a pozitív jogerőhatás jellemzőit és érvényesítését elemzi; a IV. fejezetben a pozitív jogerőhatás forrásainak és terjedelmének (mely határozatok, illetve a határozatok mely része válhatnak ki ilyen hatást) vizsgálata történik; ezt az V. fejezetben a Legfelsőbb Semmitő- és Ítélszék (Î.C.C.J.) gyakorlatának kritikája, végül a VI. fejezetben hét tézisbe rendezett következtetések és hétlépéses alkalmazási módszertan zárja.

Az I. fejezet egyik legnagyobb erénye, hogy a szerzők mintegy „rendet tesznek” a bírósági határozat joghatásai körül, és az ítélt dolog (jogerő) intézményét következetesen elválasztják azoktól a jelenségektől, amelyekkel azt a gyakorlat gyakran összemossa. E tisztázásból válik igazán érthetővé a pozitív jogerőhatás lényege: az ítélet nem „tényszerűen hat” mindenkire, és a pozitív jogerőhatás nem is bizonyítási szabályként értelmezendő, hanem egy későbbi perben a bíróság bizonyos, már eldöntött jogkérdésekben nem nyithatja meg újra a vitát, hanem kötve van a korábbi döntéshez.

A II. fejezet történeti íve az 1864-es Polgári Törvénykönyv és az 1865-ös Polgári Eljárásjogi Törvénykönyv klasszikus „hármasonossági” (felek–tárgy–jogalap) követelményétől vezet el a hatályos Polgári Eljárásjogi Törvénykönyv 431–432. cikkéig. A szerzők részletesen bemutatják, hogy a mai norma szövege – különösen a 431. cikk (2) bekezdése, amely a peresített jogviszonyok közötti „kapcsolódás” (*legătură*) fennállásához köti a pozitív jogerőhatás érvényesülését – látszólag lazít a negatív jogerőhatást jellemző hármasonosságon. Ez magyarázza a gyakorlat bizonytalanságát: a „kapcsolódás”

tesztje egyszerre nyitja meg a helyes, az ügy lényegéhez igazodó alkalmazás és a túlterjeszkedő, személyi határokat elmosó értelmezés útját.

A III. fejezet azt vizsgálja, hogyan működik ma, a hatályos román eljárásjog szerint a pozitív jogerőhatás, és főleg: miként lehet (és miként nem lehet) erre a perben hivatkozni. A szerzők négy alapvető tulajdonságot emelnek ki. Először: a pozitív jogerőhatás alapvetően személyhez kötött, és többnyire csak a perben szereplő felek között érvényesül. Másodsor: kógens, vagyis az eljárás rendjét védő, eltérést nem engedő szabály. Harmadszor: nem külön bírósági döntéstől függ, hanem a törvény erejénél fogva áll be, ha a feltételei teljesülnek. Negyedszer: ha a jogerőhatás beállt, a későbbi perben azt már nem lehet egyszerűen felülrni, legfeljebb az alapítéletet lehet fellebbezéssel vagy rendkívüli perorvoslattal megváltoztatni/megdönteni, addig pedig a bíróság főszabály szerint kötve van hozzá. Különösen fontos megállapításuk, hogy a pozitív jogerőhatást nem egyszerűen lehetséges érvelési fogásnak tekintik, hanem valódi eljárásjogi kifogásnak: ha a bíróság ezt figyelmen kívül hagyja, annak akár fellebbezési, akár kasszációs perorvoslatok során gyakorlati súlya lehet. Ugyanakkor a fejezet végig óv attól, hogy a pozitív jogerőhatást túl tágan értelmezzük. A szerzők álláspontja világos: attól, hogy ugyanaz a jogkérdés felmerül két perben, még nem következik automatikusan, hogy a korábbi ítélet megállapításai kötik az utóbbi során eljáró bíróságot. Ehhez az is szükséges, hogy a személyi kör lényegében azonos legyen – vagy legalább jogilag indokolható módon átfedjen (például jogutódlás miatt). Ha ezt a személyi feltételt elhanyagoljuk, a pozitív jogerőhatás könnyen átcsúszik a korábbi ítélet „mindenkire kiható igazságként” kezelésébe. Ez pedig már a tisztességes eljárást veszélyezteti, mert az érintett fél úgy veszítheti el a vitatás lehetőségét, hogy a korábbi perben nem is volt valódi alkalma érvelni, bizonyítani, perorvoslattal élni.

A IV. fejezet talán a monográfia technikailag leginkább bonyolult, de egyben leghasznosabb része. A szerzők katalógusszerűen elemzik, mely polgári bírósági határozatok alkalmasak tipikusan a pozitív jogerőhatás kiváltására, és melyek azok, amelyek rendszerint nem. Ezt követően külön vizsgálják a prejudiciális kérdéseket tisztázó határozatokat, a választottbíráskodás, a közigazgatási bíráskodás és a büntetőítéletek relevanciáját, majd rátérnek arra a klasszikus dilemmára, hogy a pozitív jogerőhatás kiterjedhet-e a döntés indokolására, és ha igen, milyen „szükséges” indokolási körben. A fejezet záró egysége határvonalat húz a pozitív jogerőhatást kiváltó határozatok és az általánosan kötelező, kvázi normatív erejű döntvények (jogegységi határozatok) között. A kötet az európai uniós jogszabályi dimenziót is beleszövi a pozitív jogerőhatás vizsgálatába. A szerzők bemutatják, hogy az Európai Unió Bírósága bizonyos területeken autonóm *res iudicata*-fogalom kimunkálása irányába mozdult el, ami a tagállami eljárásjogok számára is tanulságos: a pozitív jogerőhatás kérdése nem marad kizárólag a nemzeti jogtechnika körében, hanem uniós alapelvekkel (például az eljárási autonómia korlátaival) is összefüggésben nyer új értelmet. E kitekintés felértékeli a könyv összehasonlító jelentőségét: a pozitív jogerőhatás kérdését nem elszigetelt román problémaként, hanem európai kontextusban is értelmezhető eljárásjogi dilemmaként látatja.

Az V. fejezet a monográfia kritikai csúcspontja. A szerzők egy részletesen bemutatott ügyön keresztül szemléltetik, hogyan válhat a Legfelsőbb Semmítő- és Ítélszék gyakorlata bizonytalaná, ha a pozitív jogerőhatás feltételeit ingadozóan kezeli, vagy

ha a korábbi döntés jellegét (például érdemi határozat-e, vagy perakadály miatti visszautasítás) nem a megfelelő súllyal értékeli. Az alkalmazott példában egy 2006-ban lezárt perben az aktív perbeli legitimáció hiánya miatt történt visszautasítás később egy visszaszolgáltatási (restitúciós) jogvitában előkérdéssé vált; a szerzők arra figyelmeztetnek, hogy a pozitív jogerőhatás „kijátszhatja” a relatív hatályt, ezzel a félnek nem marad reális lehetősége olyan korábbi megállapítások vitatására, amelyek a korábbi perben kimunkálása során nem vett, akár nem is vehetett részt.

A VI. fejezet záró része nem a megszokott általános összegzés, hanem kifejezetten operacionalizált „útmutató”. A megfogalmazott hét „tézis” közül kiemelendő az az állítás, miszerint a *res iudicata* – és benne a pozitív jogerőhatás – alapvetően eljárásjogi természetű: a bírósági határozat az azt keletkeztető per feleinek körén kívül álló személyekre nézve nem autonóm anyagi jogi jogforrás, hanem a felek közötti jogvitát végérvényesen lezáró, stabilizáló eljárásjogi korlát. A szerzők ehhez kapcsolódóan kifejezetten óvnak attól, hogy a pozitív jogerőhatás a harmadik személyekkel szembeni igazságkényszerítés eszközüvé váljon. A hétlépéses módszertan a gyakorlatban is jól használható: a hivatkozott határozat alkalmazásának, a személyi és tárgyi kereteknek, a korábban eldöntött kérdésnek és a hatás jellegének (pozitív/negatív jogerőhatás, illetve hatály) vizsgálatát egyetlen, követhető logikába rendezi.

A könyv – mértéktartóan – *de lege ferenda* javaslatot is tesz: a szerzők szerint a Polgári Eljárásjogi Törvénykönyv 431. cikkének szövegében meglévő félreérthetőség korrigálása indokolt lenne, és a két jogerőhatás normatív csatornáját még egyértelműbben a 432. cikkben szabályozott *res iudicata*-kifogás (*exceptia autorităţii de lucru judecat*) köré kellene rendezni.

Értékelésként megállapítható, hogy a könyv legnagyobb erénye a fegyelmezett fogalomhasználat, a komoly tudományos háttér és a gyakorlatorientált megközelítés következetes érvényesítése. A szerzők úgy védik a stabilitást, hogy közben nem engedik el a tisztességes eljárás egyéni garanciáit; és úgy zárják körbe a pozitív jogerőhatást, hogy pontosan használhatóvá teszik. Ez a kettős törekvés végig érződik: egyszerre óvnak a hármasságon (felek–tárgy–jogalap) mechanikus ismétlésétől, de a személyi határok elmosásától is, miközben nem engedik el a gyakorlat számára döntő kérdést, vagyis azt, hogy mi volt ténylegesen eldöntve a korábbi perben, és ez miként hat a későbbi eljárásra. A lényeg, hogy a pozitív jogerőhatást egyáltalán értelmezni lehessen a román perjogban, legalább részleges személyi azonosság kell legyen a régi és az új per között. A hangsúly a ténylegesen eldöntött jogvita (*chestiune litigioasă*) azonosságán, a döntésből fakadó jogerőhatás terjedelmének helyes lehatárolásán és a tisztességes eljárás biztosításán van.

A monográfia jelentős és időszerű hozzájárulás a román polgári eljárásjog és a polgári jog irodalmához: a pozitív jogerőhatást fogalmilag tisztázza, a tételes jogon következetesen végigviszi, és használható alkalmazási modellt ad úgy, hogy közben végig a viszonylagosság és a tisztességes eljárás elveiből következő racionális korlátok vezérlik. A monográfia gördülékenyen olvasható, és a gyakorlat számára ritka pontossággal nyújt fogódzókat.